

Waldemar JAMA

Wyższa Szkoła Techniczna w Katowicach, Wydział Architektury, Budownictwa i Sztuk
Stosowanych, ul. Rolna 43, 40-555 Katowice; *e-mail: poczta.jama@gmail.com*

Wojciech GRABOWSKI

Wyższa Szkoła Techniczna w Katowicach, Wydział Architektury, Budownictwa i Sztuk
Stosowanych, ul. Rolna 43, 40-555 Katowice; *e-mail: grabbek1@o2.pl*

UPRAWIAĆ FOTOGRAFIĘ

s. 221-228

STRESZCZENIE

Fotografia jest współczesnym medium, które nie tylko dokumentuje istniejącą rzeczywistość, ale nadaje też znaczenia. Stąd wiele realizacji autorskich Waldemara Jamy jak:

PRL – rozliczenie z dawnym systemem

Puszka Pandory – wszechobecna konsumpcja

Adieu Analog – nostalgia za fotografią klasyczną, analogową

Trotuar – problem przemijania w oparciu o aktualne wydarzenia

Ambalaże – efekty plastyczne wspomagające działania fotograficzne.

Tematy te są obecne w aktualnych wystawach autorskich.

Galeria ZPAF-Katowice -Galeria OBOK-Warszawa- XI, XII-2016 r.

SŁOWA KLUCZOWE

metoda kształcenia, fotogram, odpowiedzialność fotografa

I CREDO

W Encyklopedii Powszechnej PWN pod hasłem FOTOGRAFIA czytamy: „sposoby otrzymywania trwałych obrazów na powierzchniach, pokrytych substancją światłoczułą; również gotowy fotograficzny obraz pozytywowany na podłożu nieprzeźroczystym”[1].

Dotyczy to oczywiście fotografii klasycznej, analogowej. Dzisiaj w epoce fotografii cyfrowej / gdzie zapis i odtworzenie są jednocześnie / stajemy się bardziej niecierpliwi, chcemy mieć świat / obraz rzeczywistości / natychmiast. Tu i teraz. I chcemy w nim uczestniczyć. Stąd wielka popularność różnych portali społecznościowych w Internecie, czy fotografii typu „selfie”. Dlatego prawie każdy fotografujący, zwolniony z uwarunkowań technicznych / czas i przysłona / zadowolając się poprawną odbitką, uważa się za artystę. Zdaniem J. Baudrillarda „wszyscy mogą tworzyć, każdy jest twórcą” [2, s. 138]. I dalej: „Wraz z Duchampem banalność staje się sztuką, która bez potrzeby wymyślania innej sceny, sceny iluzji, mocnej sceny, zadowala się w pełni zagarnięciem rzeczywistości” [2, s. 133-134].

Sprawy codzienne są coraz bardziej widoczne w sztuce, a fotografia staje się dowodem tej działalności. Pełni rolę dokumentacyjną. Dlatego też powstaje pytanie: Jak uprawiać dzisiaj sztukę, fotografię... i czy w ogóle? Opisywanie świata, interpretacja, szukanie syntezy, czy pragnienie bycia sztuką „czystą” wolną od wszelkich uwarunkowań i zależności. Sztuka nie musi objaśniać, może zadawać pytania. Stąd może wiele moich realizacji. Fotografia to nie tylko kopia rzeczywistości, ale i jej stwarzanie. Dlatego powstał pomysł cyklu fotograficznego PRL. Bo wg Z. Baumana „Sztuka tworzy nie tylko wizje, ale także ich znaczenia” [3]. Zdjęcia socrealistycznych płaskorzeźb na domach z epoki, wywołane analogowo, nie do końca utrwalone, rozbielone osłabiaczem Farmera, powinny po latach „zniknąć”, tak, jak ówczesny ustrój.

Poszukiwanie własnej tożsamości, poprzez wizerunki innych, to przesłanie mojego fotografowania. Wizerunkiem może być wszystko. Jako fotograf zdany tylko na powierzchnię, płaszczyznę, próbuję poszarpane kawałki rzeczywistości stopić ze sobą, nadać im moc magiczną, zatrzymać czas, przywrócić inny wymiar.

Wyjątkiem jest cykl Puszka Pandory, gdzie prace zamieniają się w obiekty. Odwiedzając galerie handlowe widzimy nieprzebrane tłumy ludzi. Często wraz z rodzinami spacerując, robiąc zakupy, jedząc, pijąc... uczestniczą w tym dziwnym spektaklu w klimatyzowanych wnętrzach. Konsumpcja stała się mimowolnie bożkiem tego świata. Przejawia się ona w różnych formach. Zakupy przez Internet stają się chlebem powszednim. Programy telewizyjne nakręcają jeszcze tą spiralę potrzeb. Być może dotknie to i innych sfer życia. Stąd te puszki... i ich zawartość.

Rozwijając fotograficzną opowieść o człowieku, o ludziach bez ludzi, już na początku drogi twórczej wybrałem postać manekina. Manekin, lalka, fantomy różnego rodzaju to imitacja człowieka. Symbol ciała bez duszy, staje się rekwizytem do dalszych manipulacji. Przedmioty zwykłe, podrzędne, dla mnie magiczne. Ideą Bellmera przy konstrukcji lalki było jej „uelastycznienie”. Jak pisze „dopasować do siebie stawy” [5] umożliwiając karkołomne pozycje przyjmowane przez lalkę.

W moich realizacjach interesuje mnie spiętrzenie fikcji, które jest właściwością naszej współczesności. Poprzez nadawanie różnych znaczeń sklepowym witrynowym,

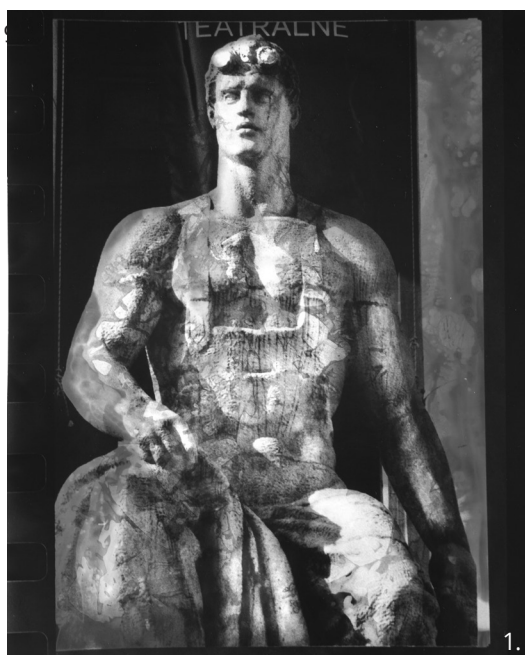
fantomom. Pokazać, zderzyć, unicestwić, czy nadać znaczenie poprzez nasycenie formą – to elementy tego cyklu. Wszyscy chcemy znaczyć, często przybierając maski innych, szczególnie z „wyższej półki”. Jest to monolog obrazów, a nie dialog z odbiorcą. Stają się lustrem współczesności, gdzie dopuszczamy i zgadzamy się na wszystko. Luźne spostrzeżenia, które składają się na opowieść o człowieku. A więc stwarzanie nowej rzeczywistości, w oparciu o już istniejącą. „Tymczasem sztuka, tak jak rzeczywistość jest pojęciem, które zostało skonstruowane, może więc także zostać zdekonstruowane” [2, s. 134].

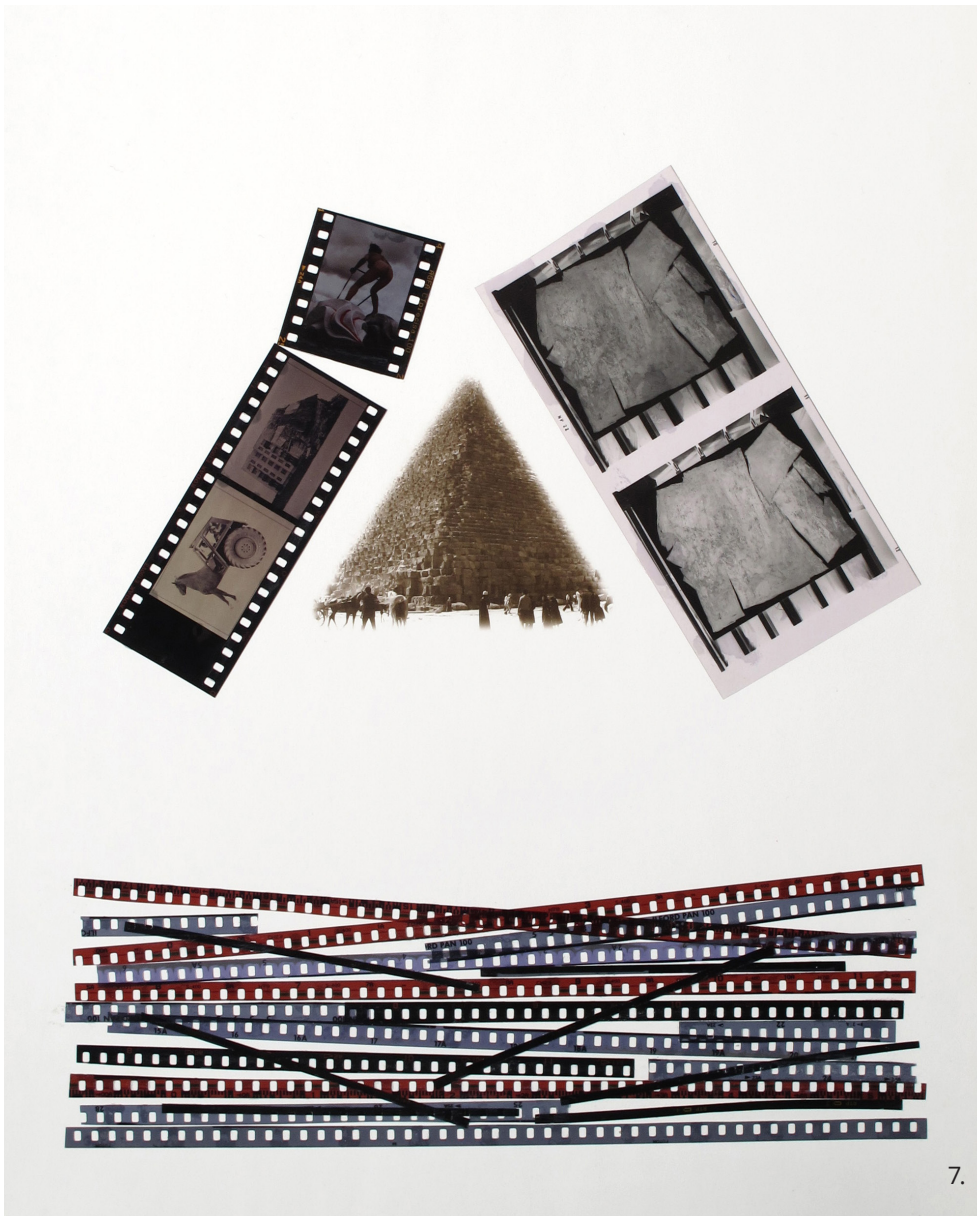
Inny, mój, wcześniejszy cykl malarski Bellmeriada, opakowany w przeźroczystą folię / zabezpieczenie transportu / zyskał zupełnie inny wymiar i znaczenie, zamieniając go w Ambalaż, jako cykl fotograficzny. Niedopowiedziany, stał się bardziej tajemniczy. Zestaw Adieu Analog - to pożegnanie klasycznej formy wypowiedzi na rzecz techniki cyfrowej. A więc klasyczny montaż fotograficzny składający się z fragmentów błon fotograficznych i zdjęć archiwalnych. Natomiast moje martwe natury są próbą odświeżenia tego klasycznego tematu na kierunkach artystycznych. Operując ograniczoną ilością elementów i umieszczenia w różnych realiach składają się na końcowy, surrealistyczny obraz.

Wyobraźnia jest dla mnie przedłużeniem natury. Możliwość konstruowania / nie tylko inscenizowania / obrazu jest moim świadomym wyborem. Na modelu sfery tworzenia [5] interesuje mnie najbardziej obszar prywatności, bo rzeczywista twórczość to rzecz wewnętrzna. Bezpośrednie doznawanie natury przez jej wizerunek, a wizerunkiem jest wszystko. Dlatego tytuły moich wystaw WIZERUNKI / I,II,III... ostatnio X / w galerii ZPAF w Katowicach / 2016 r/ ciągle zachowują swe pierwotne znaczenie.

Spis prac:

1. PRL fragment
2. 2 – Puszka Pandory
3. 4 – Puszka Pandory
4. 19 – Puszka Pandory
5. Persona
6. Sobowtór
7. Adieu Analog
8. Adieu Analog 1
9. Adieu Analog 2

7.

II ODPOWIEDZIALNOŚĆ FOTOGRAFA

Technika cyfrowa całkowicie zmieniła fotografię. I nie jest to kwestia tylko tego, że zdjęcie otrzymuje się natychmiast po naciśnięciu migawki. Fotografie przestały być namacalne, papierowe. Większość fotografujących zadawała się widokiem zdjęcia na ekranie komputera lub telefonu komórkowego. W każdej sekundzie, na całym świecie powstają tysiące, miliony zdjęć zamieszczanych natychmiast na portalach społecznościowych. Są to wizerunki posiłków, miejsc, ludzi, zwierząt itp. Rodzi się pytanie, jak z tej lawiny wydobyć zdjęcia które coś znaczą, zdjęcia wartościowe (bo przecież takie w internecie też się pojawiają) oraz jak na początku XXI wieku uczyć fotografii?

Profesor Waldemar Jama, będący jednym z najbardziej konsekwentnych fotografików w Polsce, wypracował własną metodę kształcenia. Co ciekawe, metoda ta łączy się ściśle z jego drogą twórczą. Już na początku kursu fotografii, studenci pod okiem profesora wykonują fotogramy. Fotogram (Luksografia) to metoda wykonywania zdjęć bez użycia aparatu fotograficznego. Polega ona na tym, że na papier światłoczuły nakłada się dowolny przedmiot. Na papierze powstaje odbicie przedmiotu utrwalone następnie w odczynnikach chemicznych. Technika ta jest znana właściwie od początku istnienia fotografii, ale jej prawdziwie artystyczne zastosowanie pojawiło się w latach 20-tych XX wieku za sprawą surrealistów, głównie Man Raya. Efekt zdjęcia uzyskiwanego bez aparatu, z zastosowaniem wyłącznie materiału światłoczułego, uświadamia pierwotne znaczenie fotografii, o którym w dobie techniki cyfrowej często się zapomina. Fotografia to bezpośrednie odbicie rzeczywistości. Do jej wykonania właściwie niepotrzebne jest jakiegokolwiek urządzenie, żaden smartfon, komputer, a nawet zwykły aparat analogowy. Fotografia jest w swej istocie tak bezpośrednia jak cień przedmiotu na białej powierzchni, widziany w słoneczny dzień. Ale paradoksalnie, ta bezpośredniość fotograficznego medium uczy też odpowiedzialności. Na papierze pozostaje namacalny kształt rzeczy. Przedmiot ze świata trójwymiarowego zamienia się w wizerunek o dwóch wymiarach. Zupełnie jak w rysunku czy grafice. Z tym, że rzeczywistość nie jest tu przefiltrowana przez umysł rysującego, lecz jest mechanicznym odlewem rzeczywistości. Ale odpowiedzialność za powstający wizerunek jest taka sama. Coś zostaje utrwalone. Można to wziąć, nosić ze sobą, wracać do tego, oglądać. Inaczej niż w zdjęciach internetowych nie istniejących właściwie fizycznie, przelatujących na osi czasu portalu społecznościowego, będących tworem wirtualnym.

Wykonywanie fotogramów już na pierwszych czy drugich zajęciach z fotografii całkowicie zmienia myślenie o tym medium.

Profesor Waldemar Jama, realizując swoje cykle artystyczne, wciąż przypomina o znaczeniu fotografii. Taki jest jego cykl „PRL”, w którym tradycyjnym aparatem fotografuje pomniki socrealistyczne. Powstające w ciemni odbitki są nie do końca utrwalone. Daje to efekt stopniowego, wydłużonego w czasie zanikania zdjęcia. Ale właśnie ten zabieg podkreśla ważność fotografii, jej współistnienie z historią. Ślad na zdjęciu zanika bardzo wolno, ale jednak coś na kliszy zostaje, coraz mniej czytelne, coraz bardziej zastanawiające.

Ważność fotografii, samego procesu utrwalań rzeczywistości istnieje w cyklu zdjęć „Adieu Analog”. Fragmenty błon fotograficznych, ścinki, perforacja, stare, zmultiplikowane zdjęcia - zostają tu ułożone w kompozycje. Każda z nich przypomina, że kiedyś zdjęcie było czymś innym niż teraz - przemyślanym działaniem, wręcz rytuałem na który składał się szereg czynności (zakup odpowiedniej kliszy, wkładanie jej do aparatu, wyjmowanie naświetlonego materiału w ciemności itd.). Stąd znajdziemy

w tych kompozycjach fragmenty papierowych pudełek w jakich kupowało się błonę fotograficzną, czarne cyfry określające czułość filmu, zdjęcia negatywowe itd.

Kolejny cykl artystyczny pod nazwą „Puszka Pandory” ukazuje rozmywanie się znaczeń we współczesnej „cywilizacji oka” i przestrzega przed obrazową magmą, która nas zewsząd otacza.

Profesor Jama jest filozofem fotografii. Cały proces dydaktyczny, który realizuje, ma uzmysłwić studentom, że zdjęcie nie jest tylko światem wirtualnym. Że właściwie każde użycie aparatu i tym samym i uwiecznienie rzeczywistości wiąże się z odpowiedzialnością, choćby była to odpowiedzialność symboliczna.

Dzisiaj, żeby fotografia miała jakikolwiek sens, trzeba nauczyć się z niej rozważnie korzystać. Profesor Jama to robi konsekwentnie od 50 lat i tego uczy studentów.

Nieprzypadkowo na drzwiach ciemni w Wyższej Szkole Technicznej znajduje się malutkie zdjęcie umieszczone tam przez profesora. Można rozpoznać na nim jakiś krajobraz. Jest to reprodukcja jednej z pierwszych fotografii jakie w ogóle powstały. To zdjęcie wykonał Joseph Nicéphore Niepce w 1826 lub 1827 roku, naświetlając metalową płytkę przez kilkanaście (a być może, jak sugerują niektórzy historycy fotografii, kilkadziesiąt godzin). Jest niewyraźne, jak rozmyty cień. Ma przypominać skąd się wzięła fotografia.

Bibliografia

- [1] Encyklopedia Powszechna PWN. Tom I. Warszawa: PWN 1973, s. 798.
- [2] Baudrillard J.: Rozmowy przed końcem. Warszawa: Wydawnictwo SiC 2001.
- [3] Bauman Z.: Ponowoczesność jako źródło cierpień. Warszawa: Wyd. SiC 2000, s. 170.
- [4] Jeleński K.A.: Bellmer albo Anatomia nieświadomości fizycznej i miłości. Rozdział – Bellmer – Lalka. Gdańsk: słowo/obraz terytoria 1998, s. 52. ISBN 83-87316-01-6.
- [5] Wojnecki St.: Fotografia-Podwójna gwiazda kultury. Poznań: ASP 2007, s. 72. ISBN 978-83-66400-28-5.

PRACTICE PHOTOGRAPHY

SUMMARY

Photography is a contemporary medium which not only documents the existing reality, but also gives it a meaning. That is why there are many individual projects such as:
Polish People's Republic – Coming to terms with the old regime
Pandora's Box – ever-present consumption
Adieu Analog – nostalgia with classic, analog photography
Trotuar – the issue of passing based on current events
Emballage – artistic effects enriching photographic activities
These themes are present in the current individual exhibitions
APAP (Association of Polish Artists Photographers) Gallery – Katowice – OBOK Gallery
– Warsaw – XI, XII-2016.

KEYWORDS

teaching method, photogram, photographer's responsibility